

Nr 172.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för Helgeåns reglering m. m.; given Stockholms slott den 3 mars 1939.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 3 mars 1939.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, ENGBERG, QUENSEL, FORSLUND, ERIKSSON, STRINDLUND.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp:

I skrivelse den 14 april 1938 har Söderbygdens vattendomstol under åberopande av bestämmelserna i 2 kap. 3 § tredje stycket och 7 kap. 39 § andra stycket vattenlagen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte lämna medgivande till ett företag avseende reglering av Helgeåns nedre lopp. I samband härmed har domstolen i skrivelsen ifrågasatt dels om icke -- oavsett att kostnaderna för företaget avsevärt överstege värdet av båtnaden — delägarna i fråga

om statsbidrag m. m. borde tillförsäkras samma förmåner, som plägade tillkomma delägare i andra företag, dels ock huruvida icke för ändamålet borde anvisas ett statsanslag å 400,000 kronor.

I en den 6 september 1938 dagtecknad, till lantbruksstyrelsen ställd skrivelse har ordföranden i styrelsen för nedre Helgeåns regleringsföretag anhållit, att Kungl. Maj:t måtte lämna företaget ett statsbidrag utan återbetalningsskyldighet å nyssnämnda belopp utöver de bidrag, som i vanliga fall bruka utgå till liknande företag.

Över förstnämnda skrivelse ha yttranden avgivits av lantbruksstyrelsen den 28 oktober 1938 och den 6 februari 1939, av medicinalstyrelsen den 28 november 1938 samt av statskontoret den 27 januari och den 24 februari 1939. Vid medicinalstyrelsens yttrande fanns fogat utlåtande av förste provinsialläkaren i Kristianstads län. Därjämte har från vissa markägare i de trakter, som beröras av företaget, inkommit en skrift i ärendet.

Genom beslut tidigare denna dag har Kungl. Maj:t lämnat medgivande till utförande av ifrågavarande regleringsföretag.

Jag torde nu få underställa Kungl. Maj:t de gjorda framställningarna om statsbidrag till företaget.

Innan jag närmare ingår på framställningarna, torde jag emellertid få erinra, att för utredning och undersökning rörande vattenavledning från Helgeåns vattenområde beviljats ett anslag av 50,000 kronor (prop. nr 200/1930, jordbr. utsk. utl. nr 54, R.skr. nr 232). Till den utredning rörande företaget som då förebragtes tillåter jag mig här hänvisa.

Vattendomstolen har i sin skrivelse — efter att ha erinrat om de översvämningar som sedan lång tid tillbaka förekommit vid Helgeåns nedre sträckning i Kristianstadstrakten — vidare härom anfört bland annat:

Dessa översvämningar hade enligt vad erfarenheten givit vid handen blivit mer och mer svåra. Enligt ett av överdirektören Gustaf Slettenmark i december 1932 avgivet utlåtande hade sålunda högvattenståndet vid Kristianstad under tiden från 1900 till 1930 höjts med icke mindre än cirka 25 centimeter. Enligt vad Slettenmark i utlåtandet framhållit torde höjningen av förekommande vattenstånd — även om intensiteten av förekommande flöden torde ha i någon mån ökats på grund av längre upp i vattendraget utförda torrlägningsföretag — väsentligen vara beroende på igen slamning och igenväxning av vattendraget. Om icke några åtgärder vidtoges till förhindrande härav syntes man således ha anledning befara, att översvämningarna komme att bliva allt mer och mer svårartade. Att stora olägenheter uppkomme av översvämningarna vore utan vidare uppenbart och detta ej allenast beträffande sådan jord, som direkt skadades, utan även i ett flertal andra hänseenden.

Sedan under hösten 1928 svårartade översvämningar åter förekommit i Kristianstadstrakten, hade under 1929 av landshövdingen i länet hållits ett av befolkningen i trakten talrikt besökt möte för dryftande av frågan om vilka åtgärder som i förevarande avseende lämpligen borde och kunde vidtagas. Man hade därvid enats om att framställning borde göras hos Kungl. Maj:t om verkställande av en grundlig utredning i förevarande avseende och om anvisande av därför erforderliga medel. En sådan framställning hade därefter gjorts av länsstyrelsen i Kristianstads län genom skrivelse den

22 juni 1929. I anledning av denna framställning hade Kungl. Maj:t till 1930 års riksdag avlåtit proposition om anvisande av ett anslag utav 50,000 kronor för utredning och undersökning rörande vattenavledning från Helgeåns vattenområde. Denna proposition hade av riksdagen bifallits.

Beträffande den *utredning*, som verkstälts i anledning härav, har vattendomstolen uppgivit följande.

Aktiebolaget Vattenbyggnadsbyrån, som erhållit i uppdrag att verkställa utredningen, avgav utlåtande i frågan den 27 april 1933. I detta utlåtande framhöll bolaget efter att ha undersökt olika möjliga åtgärder för vinnande av förbättrade förhållanden att de enda åtgärder, som syntes ekonomiskt utförbara, vore måttliga rensningar i Helgeåns sträckning nedströms om strömfallet vid Torsebro. Angående omfattningen av dessa upprensningar upprättades olika alternativ. Av dessa alternativ vore numera av betydelse endast ett alternativ betecknat såsom alternativ II. Enligt detta alternativ skulle de huvudsakligaste rensningarna utföras i Helgeån från utloppet av den så kallade Hammarsjön till Yngsjö landsvägsbro samt vid Helgeåns utlopp i havet. Mindre rensningar skulle utföras vid Helgeåns inlopp i och utlopp ur Araslövssjön. Vidare skulle för att förebygga försämring av seglationsdjupet i Härnestads kanal och avrinningsförhållandena i Åhusgrenen verkställas viss utvidgning och fördjupning av denna gren. I Araslövssjön och Hammarsjön skulle oppmuddras båtrännor. Slutligen skulle för att förebygga igensandning vid Helgeåns utlopp i havet skyddsarmar utföras å ömse sidor om den muddrade kanalsektionen. Enligt verkställd beräkning skulle utförandet av de i alternativ II föreslagna arbetena medföra en sänkning av Hammarsjöns vattenstånd vid högsta högvattenföring i Helgeån av 0.3, vid normal högvattenföring av 0.55 och vid normal vattenföring av 0.6 meter. Utlåtandet innehöll även preliminär beräkning angående storleken av uppkommande kostnader och värdet av vunnen båtnad. Kostnaderna för alternativ II beräknades härvid till 1,080,000 kronor. För detta alternativ beräknades den mera direkta båtnaden till 977,900 kronor, därvid må anmärkas att båtnad beräknades uppkomma ej allenast genom förbättrad torrläggning av angränsande markområden utan även genom ökad fallhöjd vid Torsebro vattenkraftanläggning. I utlåtandet framhölls vidare, att hänsyn även borde tagas till förbättringen i sanitärt och i trevnadshänseende m. m. för en befolkning av över 15,000 personer. Förslagsvis uppskattades nyttan härav i vad angår alternativ II till 300,000 kronor. Utredningen gav alltså till resultat att intet av rensningsalternativen kan anses lönande, om man toge i betraktande endast den båtnad, som direkt kunde värderas i penningar. Beaktas även de ideella fördelarna och det förhållandet, att ytterligare försämring måste befaras, ifall ingenting gjordes, syntes företaget likväl värt att komma till stånd.

Sedan nyss omförmälda utredning blivit avslutad, ingingo ett stort antal ägare av fastigheter, som äro beroende av vattenstånden i Helgeån å sträckningen mellan Torsebro och Östersjön, till Söderbygdens vattendomstol med anhållan om syneförrättning för reglering av Helgeån å nyssnämnda sträckning. Genom resolution den 9 maj 1934 förordnade vattenrättsdomaren jämlikt bestämmelserna i 3 kapitlet 11 § vattenlagen att det anhängiggjorda målet skulle handläggas vid syneförrättning, som avses i 10 kapitlet 32 § vattenlagen, varvid företagets huvudsakliga ändamål skulle anses vara att vinna förbättrad torrläggning av mark. Härefter förordnades lantbruksingenjören i

Kristianstads län Lennart Holmström till förrättningsman, varjämte, med hänsyn därtill att företaget beräknades medföra båtnad för vattenkraftanläggningen vid Torsebro, civilingenjören Ivar Hanson i Stockholm förordnades till biträdande förrättningsman. Förrättningsmännen jämte tillkallade godemän höllo härefter för vidare utredning av föreliggande spörsmål ett flertal sammanträden. I sammanhang härmed anmälde sig ytterligare ett avsevärt antal fastighetsägare såsom sökande till företaget. Med inräknande av dessa under förrättningens gång tillkomna sökande uppgår hela antalet sökande enligt förättningshandlingarna till icke mindre än 152 stycken och utgör antalet fastigheter, för vilka de föra talan, sammanlagt 327. Under förrättningen verkställdes enligt vad vattendomstolen uppgivit noggranna undersökningar för fastställande av storleken av den båtnad, som kunde beräknas uppkomma genom det sökta företaget. Vidare verkställdes utredning angående den skada, som kunde beräknas uppkomma av detsamma.

I fråga om omfattningen av nyssnämnda skada torde här få återgivas ett av fiskeriintendenten i södra distriktet avgivet yttrande angående företagets inverkan å fisket. I yttrandet framhöll fiskeriintendenten, att genom företaget medelvattenytan i Araslövssjön beräknades bli sänkt med 0.5 meter och i Hammarsjön med 0.6 meter samt att i Araslövssjön även lågvattenståndet måste komma att röna inflytande av föreslagen utgrävning, varemot i Hammarsjön lågvattenståndet skulle komma att varda mindre berört. Efter att ha lämnat redogörelse för förekommande fiskarter och för värdet av fisket i de båda sjöarna har fiskeriintendenten vidare anfört i huvudsak följande.

Förutom själva arealminskningen i sjöarna skulle sänkningen av vattenstånden i sjöarna, där vegetationen redan nu starkt inverkade på det fria vattnet, sannolikt ganska snart efter sänkningen komma att medföra att sjöarna nästan fullständigt igenväxte, så att fiske däri omöjliggjordes. Vidare riskerades genom den hastigare avrinningen av högvattnet på våren att gäddans rom, som alltid »avlades» på mycket grunt vatten och vanligen på översvämmade områden, icke komme att kläckas, innan vattnet avrunnit. Även lekplatserna för braxen skulle sannolikt komma att röna inflytande av de ändrade vattenstånden. Beträffande ål- och laxöringsbeståndet i Helgeån torde däremot icke någon skadlig inverkan vara att befara sedan muddringen blivit slutförd. Att i penningar taxera den skada, som komme att bli en följd av sänkningsföretaget, låte sig knappast göra. Beträffande Araslövssjön förelåge emellertid faran att fiskets utövande bleve så försvårat, att det icke komme att löna sig att bedriva detsamma. Förhållandet torde sannolikt bli enahanda inom vissa områden i Hammarsjön. I Araslövssjön bedreves det legitima fisket av två personer, som dock endast idkade fiske såsom binäring. I Hammarsjön fiskade sex yrkesfiskare och nio andra, som hade fiske som binäring. På grund av det anförda ville fiskeriintendenten såsom sin åsikt uttala, att genom företaget fiskerinäring av betydelse komme att lida väsentligt förfång. Om ersättning lämnades de enskilda fiskerättsinnehavarna för deras förluster ansåge han emellertid icke att skadan kunde anses vara av den art, att den kunde utgöra hinder för företagets utförande. Skulle det visa sig att gäddbeståndet på grund av lekplatsernas torrläggning bleve lidande, borde detta kunna motverkas genom gäddodling.

Synemännen avgåvo därefter utlåtande den 15 april 1936. Detta innehöll i huvudsak följande. Företaget skulle genomföras enligt Aktiebolaget Vattenbyggnadsbyråns alternativ II. Värdet av uppkommande båtnad angavs i utlåtandet uppgå till sammanlagt 895,869 kronor 80 öre. Båtnad förmenades härvid uppkomma i tre olika avseenden, nämligen dels genom direkt jordförbättring, dels för fem olika invallningsföretag genom minskad pumpningskostnad m. m. och dels för strömfallet vid Torsebro genom ökad fallhöjd. Den direkta jordförbättringen, beträffande vilken upprättats särskild värderingslängd upptagande för varje fastighet värdet av uppkommande båtnad, uppgick till ett sammanlagt värde av 779,789 kronor 80 öre, därav å sökande till företaget belöpte 478,077 kronor 20 öre (enligt senare gjort tillägg rätteligen 485,197 kronor). Sammanlagda båtnaden för de olika invallningsföretagen beräknades till 42,080 kronor, därvid angavs att 37,380 kronor belöpte å invallningsföretag, som vore att anse såsom sökande till företaget. Båtnaden slutligen för strömfallet vid Torsebo, vars ägare Sydsvenska Kraftaktiebolaget icke är sökande till företaget, beräknades till 74,000 kronor, därvid beräknades att en värdeökning motsvarande 48,000 kronors kapitalvärde skulle kunna tillgodogöras vid det befintliga kraftverket i dess nuvarande skick, under det att den återstående värdeökningen skulle kunna tillgodogöras först efter generatorernas förändring eller kraftverkets ombyggnad. Enligt i utlåtandet gjord sammanställning skulle av den sammanlagda båtnaden å 895,869 kronor 80 öre ett belopp av 515,457 kronor 20 öre (= 478,077 kronor 20 öre + 37,380 kronor) belöpa å sökande till företaget och framhölls av synemännen att sålunda av utredningen framgick att sökandena innehade erforderlig majoritet för påyrkande av tvångsdelaktighet i kostnadernas gäldande. Angående skadan å fisket hänvisade synemännen allenast i korthet till det av fiskerintendenten avgivna utlåtandet under framhållande tillika att någon säker utredning angående företagens inverkan på fisket ej kunde verkställas på annat sätt än genom jämförelser med förhållandenas gestaltning efter företagens utförande. Någon skada för annan utom i fråga om fiske ansågo synemännen icke uppkomma. Vissa åtgärder föreslogos emellertid skola vidtagas för förhindrande av skada, som eljest kunde beräknas uppkomma. Angående storleken av uppkommande kostnader gjordes i utlåtandet intet annat uttalande än att synemännen förklarat sig icke anse det möjligt att förrän genom arbetets »försäljning» fixera de verkliga kostnaderna. Enligt en av förrättningsmannen lantbruksingenjören Holmström upprättad särskild kostnadsberäkning, vilken fogats vid förrättningshandlingarna, skulle kostnaderna uppgå till ett sammanlagt belopp av 960,000 kronor.

Synemännens utlåtande underställdes Söderbygdens vattendomstols prövning. Dessutom anfördes av en del sakägare hos vattendomstolen besvär över utlåtandet. I besvären yrkades dels av en del markägare befrielse från deltagningsskyldighet i företaget, enär för dem icke kunde beräknas uppkomma någon båtnad, eller i varje fall nedsättning i beräknad båtnad, dels av arméförvaltningen, som förde talan för vissa av Norra Skånska Infanteriregementet och Vendes Artilleriregemente disponerade fastigheter, såväl nedsättning i beräknad båtnad som även ersättning för åtgärder, som förmenades bliva erforderliga för säkerställande av vattentillgången vid ett ammunitionsförråd å Norra Lingenäset invid Helgeån, dels av ett invallningsföretag, benämnt Hendentorps invallningsföretag av år 1921, nedsättning i för detta företag beräknad båtnad samt dels av Sydsvenska Kraftaktiebolaget ävenledes nedsättning

i fråga om båtnad, som beräknats uppkomma för strömfallet vid Torsebro. I anledning av underställningen och av de anförda besvärerna höll vattendomstolen sammanträde med sakägarna, i sammanhang varmed verkställdes undersökningar å stället för bedömande av företagens verkningar m. m.

Angående vad som förekommit vid *sammanträdet med sakägarna* har vattendomstolen i sin skrivelse uppgivit följande.

Från olika håll hade framhållits den stora betydelsen för ifrågavarande trakt av förevarande företag, därvid också påpekats att därest icke några åtgärder bleve vidtagna förhållandena måste beräknas komma att bli allt sämre och sämre. Av en del klagande hade däremot uttalats, att för deras del företaget icke komme att bli av någon betydelse, enär deras fastigheter vore lidande icke av vatten från Helgeån utan av från Östersjön i ån uppsträngande vatten. Särskild undersökning hade verkställts angående värdet och betydelsen utav förefintligt fiske. Likaledes hade verkställts undersökning angående strömfallet vid Torsebro och den därstädes förefintliga vattenkraftanläggningen, i vilket avseende sedermera verkställts ytterligare utredning genom särskilt tillkallade sakkunniga.

Vattendomstolen har därefter såsom eget uttalande anført, att vattendomstolen icke i fråga om själva planläggningen av företaget funnit anledning till erinran. Enligt vattendomstolens mening vore den föreslagna utvägen för ernående av förbättrade förhållanden den enda, som inom praktiska och ekonomiska gränser syntes kunna ifrågakomma.

Angående båtnaden av företaget har vattendomstolen anført i huvudsak följande.

Vad anginge den genom direkt jordförbättring vunna båtnaden hade vattendomstolen funnit att i stort sett icke någon anledning föreläge till anmärkning mot de grundvärden, som synemännen använt vid sina beräkningar. Däremot hade vattendomstolen beträffande markområden belägna vid eller i närheten av Helgeå nedströms om utloppet ur Hammarsjön vid Kavrö broar funnit dels att en del markområden borde helt uteslutas såsom icke vinnande någon båtnad av företaget och dels att nedsättning i beräknad båtnad borde ske. Anledningarna härtill vore väsentligen dels att dessa markområden ofta äro utsatta för översvämningar av inträngande saltvatten, dels att jordmånen vore av sådan beskaffenhet att en kraftig sättning måste beräknas kunna uppkomma och dels att markområdena i och för sig hade ett ur brukningssynpunkt ofördelaktigt läge m. m. dylikt. Vattendomstolen hade förty ansett nödigt att en ny värderingslängd bleve upprättad. Sammanlagda båtnaden uti nu behandlat avseende hade av vattendomstolen beräknats uppgå till 736,393 kronor 40 öre, därav 471,871 kronor 45 öre belöpte å sökande till företaget.

Vad härefter anginge den båtnad, som beräknats uppkomma för förefintliga invallningsföretag, hade vattendomstolen funnit att denna båtnad skäligen kunde beräknas till av synemännen angivet belopp eller 42,080 kronor.

Vidkommande båtnaden utav företaget för strömfallet vid Torsebro och den därstädes uppförda vattenkraftanläggningen hade vattendomstolen efter överbärande av föreliggande förhållanden och under utgående från att det skulle åligga företaget att låta verkställa erforderlig ombyggnad av förefintliga sugrör — varför kostnaden beräknats till 6,300 kronor — beräknat båtnaden för strömfallet med tillhörande vattenkraftanläggning till ett efter 5 % kapitaliserat värde av 61,200 kronor. Av den sålunda beräknade båtna-

den skulle båtnad motsvarande ett kapitaliserat värde av 41,600 kronor kunna omedelbart tillgodogöras, under det att den återstående båtnaden skulle kunna tillgodogöras först efter inmontering av nya generatorer.

Beträffande skadan på grund av företaget har vattendomsstolen uttalat:

Då enligt vad vid verkställd undersökning utrönts icke några åtgärder bleve erforderliga för säkerställande av vattentillförseln till ammunitionsförrådet å Norra Lingenäset, vore endast fråga om skada å fisket. I detta hänseende ville vattendomsstolen först framhålla, att enligt vad av utredningen framginge fisket uti nu ifrågavarande sjöar Araslövssjön och Hammarsjön icke kunde anses vara utav någon större ekonomisk betydelse. Vidare finge framhållas, att då icke efter företaget någon nämnvärd förändring kunde beräknas uppkomma ifråga om lågvattenstånden i sagda sjöar man icke syntes ha någon större anledning antaga att sjöarna skulle komma att helt igenväxa, något som skulle förhindra eller försvåra bedrivandet av fiske i sjöarna. Att i allt fall genom uppstående arealminskning vid medelvattenstånd viss skada å fisket måste beräknas uppkomma syntes dock ofrånkomligt. Likaledes syntes företaget möjligen kunna medföra menlig inverkan å gäddans lekplatser och beträffande lekplatserna för braxen, till motverkande av vilken skada särskilda åtgärder dock torde kunna vidtagas. Vattendomsstolen ansåge således väl att någon ehuru ej mera avsevärd skada å fisket finge beräknas uppkomma men ansåge sig icke kunna giva sin anslutning till fiskerintendentens uttalande att fiskerinäring av betydighet skulle lida väsentligt förfång.

I fråga om kostnaderna för företaget har vattendomsstolen framhållit:

Det vore tydligen riktigt, såsom synemännen framhållit, att det vore vanskligt att i detta avseende på förhand göra ett mera säkert uttalande. Kostnaderna vore nämligen i hög grad beorende på huru arbetet anordnades och därpå att detsamma handhades på ett praktiskt och lämpligt sätt. Vattendomsstolen ansåge emellertid i varje fall att kostnaderna måste beräknas komma att uppgå till ett avsevärt högre belopp än lantbruksingenjören Holmström angivit i den av honom upprättade kostnadsberäkningen. Härvid vore också att märka att under tiden efter upprättandet av denna kostnadsberäkning en icke obetydlig allmän prisstegring inträffat. Efter övervägande av för närvarande föreliggande förhållanden hade vattendomsstolen ansett att skäligen följande kostnadsbelopp borde upptagas: 1) muddrings- och rensningsarbeten 950,000 kronor, 2) åtgärder till förebyggande av skada i Kristianstad och ombyggnad av sugrör vid Torsebro 15,000 kronor, 3) skyddsarmar vid Helgeåns utlopp i havet 120,000 kronor samt 4) ersättningar, kostnader för arbetets tillsyn, för oförutsedda fall m. m. 150,000 kronor eller sammanlagt 1,235,000 kronor. Härifrån skulle avgå det bidrag, som skulle erhållas från invallningsföretagen eller i runt tal 20,000 kronor, vadan kostnadernas slutsumma skulle bliva 1,215,000 kronor.

Vattendomsstolen har härefter i sin skrivelse framhållit, att, då mer än hälften av båtnaden för företaget fölle å egendom, som tillhörde sökande till företaget eller den, som förenat sig med sökandena, skyldighet att taga del i företaget föreläge jämväl för andra, som vunne båtnad av detsamma. Med hänsyn till att kostnaderna för företaget, beräknade till 1,215,000 kro-

nor, tillika med förlusterna till följd av skadan å fisket, väsentligen överstege båtnaden, av domstolen uppskattad till 797,593 kronor 40 öre, har vattendomstolen dock funnit sig icke kunna till följd av stadgandena i 3 kap. 2 § vattenlagen jämförda med bestämmelserna i 2 kap. 3 § och 7 kap. 38 § samma lag lämna medgivande till företagens genomförande. Emellertid har vattendomstolen därefter i sin skrivelse erinrat att Kungl. Maj:t kunde — därest företaget prövades vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest ur allmän synpunkt — lämna medgivande till företaget. Enligt vattendomstolens uppfattning förelåge sådana särskilda förutsättningar för att genomföra förslaget. Härom har domstolen anfört följande.

I förhållande till den båtnad, som beräknades komma att vinnas genom företaget, vore uppenbarligen den skada, som kunde varda orsakad å fisket, av mycket ringa betydelse. Detta finge dock icke enbart vara det avgörande, utan det avgörande vore tydligen att företaget komme att vara av stor betydelse för hela ifrågavarande trakt. Det komme således att medföra avsevärda fördelar i sanitärt avseende. Härutinnan kunde nämnas att chefen för Norra Skånska Infanteriregementet vid vattendomstolens sammanträde såsom förmån av företaget framhållit bland annat vinnande av förbättrade hygieniska förhållanden genom minskad dimma och fuktighet, något som enligt regementschefens mening vore av stor betydelse, då sjukligheten hos de kasernerade trupperna vore avsevärd. Vidare måste väsentligt ökad trevnad för befolkningen i trakten komma att vinnas. Ytterligare komme vederbörande fastighetsägare att förutom den mera direkta jordförbättringen vinna den fördelen, att de erhöle möjlighet att på ett mera rationellt och säkert sätt bruka dem tillhörande fastigheter i deras helhet. Man syntes sålunda hava att räkna med en stegring i det allmänna väståndet. Ytterligare ett förhållande, vid vilket enligt vattendomstolens uppfattning borde fästas avsevärd betydelse, vore att vattenstånden i Helgeåns nedre sträckning varit i konstant stigande, något som torde i allt väsentligt vara beroende på vattendragets tilltagande igen slamning och igenväxning. Man måste således räkna med, att därest icke några åtgärder bleve vidtagna till förhindrande därav, förhållandena komme att bliva allt sämre och sämre, till dess slutligen åtgärders vidtagande komme att befinnas absolut nödvändigt. Förutom att under mellantiden uppkommande skador bleve alltmer avsevärda komme tydligen de säkerligen en gång nödiga kostnaderna att bliva ökade. Att märka vore också att sedan nu ifrågavarande företag blivit genomfört man finge anses äga säkerhet för att de uppsade och uppmuddrade sträckorna bleve bibehållna uti det skick, uti vilket de skulle varda försatta. Det komme nämligen att åligga företagets styrelse att sörja härför. Detta vore den mycket stora fördel, som vunnes därigenom att nu ifrågavarande företag bleve genomfört i nu föreslagen ordning. För vederbörande fastighetsägare vore det naturligen också utav en utomordentlig vikt att äga säkerhet i detta hänseende. Enligt vad vattendomstolen uttrönt vid sin besiktning, gränsade intill ån å nu ifrågavarande sträckning vidsträckt markområden, vilka mycket väl skulle lämpa sig för invallning. En säkerligen i hög grad bidragande orsak till att sådana invallningar icke kommit till stånd torde vara att osäkerhet varit rådande angående de vattenstånd i Helgeån, varmed man haft att räkna.

Såsom särskilda skäl för beviljande av anslaget å 400,000 kronor har vattendomstolen framhållit följande.

Såsom framginge av vad förut anförts måste kostnaderna för företaget beräknas komma att bli avsevärt mycket större än värdet av vunnen båtnad. Det måste förty för delägarna i företaget bli betungande att genomföra detsamma. Detta gällde särskilt för sådana delägare, vilka ställt sig såsom sökande till företaget. På grund av vad i 3 kapitlet 5 § vattenlagen funnes stadgat vore nämligen sådana delägare, vilka icke sökt företaget eller vore likställda med sökande, icke skyldiga att vidkännas större bidrag till kostnaderna för företaget än som svarade mot värdet av för dem beräknad båtnad. I sådana fall, då kostnaderna överstege båtnaden, finge således sökandena ej allenast själva vidkännas på dem belöpande andel utav det överskjutande beloppet utan även i förhållande till för en var av dem beräknad båtnad gälda den på icke-sökande belöpande andelen av överskottet. I förevarande fall, då fråga vore om ett i hög grad allmännyttigt företag och då man syntes kunna utgå från att många utav sökandena icke för att vinna egen fördel utan just med hänsyn till företagets allmännyttiga karaktär ansett sig böra inträda såsom sökande till detsamma, syntes det vara hårt om de med anledning härav skulle få vidkännas avsevärda kostnadsbelopp. Att befara vore tydligen också att sökandena, oaktat att medgivande lämnades till företaget, dock sedan utrett blivit att företagets genomförande skulle ifråga om statsbidrag m. m. tillförsäkrades skulle besluta sig för att icke genomföra detsamma, något vartill de vore lagligen oförhindrade. På grund av nu nämnda och i övrigt föreliggande förhållanden ansåge vattendomstolen, att det från statsmakternas sida borde tagas under övervägande huruvida icke från det allmännas sida medel borde anvisas för företagets genomförande. Härvid syntes kunna ifrågakomma ej allenast att oavsett att kostnaderna avsevärt överstege värdet av beräknad båtnad delägarna dock ifråga om statsbidrag m. m. tillförsäkrades samma förmåner, som pläga tillkomma delägare i andra torrlägningsföretag, utan även att ett direkt statsanslag beviljades i och för företagets genomförande, vilket anslag i så fall syntes skäligen böra uppgå till cirka 400,000 kronor. Det vore i stark känsla av ifrågavarande företags store betydelse ur allmän synpunkt som vattendomstolen ansett sig icke böra underlåta att framhålla det nu sagda.

Lantbruksstyrelsen har i sitt *yttrande* den 28 oktober 1938 tillstyrkt vattendomstolens framställning och därvid anför:

Till föreliggande av vattendomstolen gjorda hemställan kunde lantbruksstyrelsen giva sin anslutning. Alltsedan styrelsen på sin tid tillstyrkte, att statsmedel måtte ställas till förfogande för åstadkommande av en allsidig utredning i förevarande regleringsfråga, hade styrelsen varit medveten om betydelsen av att ur olika synpunkter mera rationella avrinningsförhållanden tillskapades för ifrågavarande del av Helgeån. Lantbruksstyrelsen ägde vetskap om att läget i nämnda avseende sedan årtionden tillbaka lämnat mycket övrigt att önska, och att under senare tid en hastigt fortlöpande ytterligare försämring därutinnan kommit till synes. Detta tillstånd innebure enligt styrelsens övertygelse ett hot mot en fortsatt utveckling av näringslivet i orten, speciellt vad beträffade jordbruket. Lantbruksstyrelsen ansåge därför en reglering av vattenavrinningen i Helgeån å ifrågavarande sträcka vara för orten av synnerlig betydelse. Av styrelsen verkställd preliminär granskning av det föreliggande regleringsförslaget hade givits vid handen, att i detsamma angivna arbeten syntes lämpade för det avsedda ändamålet.

I detta sammanhang borde framhållas, att med hänsyn till den relativa ogynnsamma relationen mellan företagets kostnader och storleken av den

båtnad, som kunde direkt utnyttjas av de olika intressen, vilka berördes av regleringen, företaget näppeligen kunde bringas till utförande utan ekonomisk medverkan från statens sida. Förutsättningarna för en dylik medverkan och formerna för densamma borde emellertid, därest i övrigt stadgade betingelser för regleringsarbetets genomförande bleve uppfyllda, bliva föremål för framtida prövning.

Medicinalstyrelsen har förklarat sig icke ha något att erinra mot att företaget genomfördes under statlig medverkan.

Förste provinsialläkaren har uppgivit följande.

Den del av Helgeå, som vore avsedd att regleras, hade inom området för Kristianstads stad med omnejd varit omgiven av ohälsosamma sumpmarker, alltifrån stadens anläggning på 1600-talet till mitten av 1800-talet eller något senare. Bland annat hade trakten varit känd som en malariaort. Vid den senare tidpunkten hade med mycket stora uppostringar gjorts en torrläggning av »Nosabysjön», som nu vore bebodd eller bördig åker av omfattande storlek, och samtidigt en dränering av staden Kristianstad. Därefter hade malarian försvunnit på 1880-talet.

Den omtalade torrläggningen vore endast en del av vad som från hygienisk och sanitär synpunkt vore behövt. Fortfarande funnes inom nedre delen av Helgeå, d. v. s. den del, som regleringen avsåge, stora träsk- och sumpmarker, som medförde sanitär olägenhet. De vore utmärkta utkläkningsplatser för mygg. Åvattnet, som översvämmade dessa sumpmarker, toge med sig ruttnande växtbeståndsdelar och humusämnen, varav åvattnet förorenades. Det användes i Kristianstad till dricksvatten efter utfällande av humusämnena, men stadens vattenledningsvatten luktade och smakade illa och vore motbjudande som dricksvatten. Genom utfällningen bleve vattnet bakteriefritt. Huruvida även ultravisibla virus, t. ex. barnförlammningssmita, kvarhölls i fällningen eller medföljde i dricksvattnet vore omöjligt att för närvarande avgöra.

Genom den fortgående igen slamningen och igenväxningen av Helgeå höjdes vattennivån med inemot 1 cm. per år, vilket slutligen måste bliva katastrofalt. Åtgärder för åns reglering måste vidtagas, ju förr desto bättre. Flera svåra översvämningar hade inträffat, den kanske värsta för cirka 10 år sedan, då vattnet hade gått högt upp på gatorna i Kristianstad och källarna översvämmats, vilket medförde alla de sanitära olägenheter, som följde med att få in ett förorenat vatten i lägenheterna, bland annat fukt och mögel i källare och husväggarna. Faran hade den gången varit mycket stor för att vattnet skulle bryta igenom vallarna med vattendränkning av den förra »Nosabysjön» och skador för stora värden. Sedermera hade vallarna förstärkts och kloakledningarna i Kristianstad delvis omlagts, men om vattnet oavbrutet finge stiga, förelåge alltid ett visst osäkerhetsmoment.

På vissa ställen funnes ännu risk för att en översvämning kunde medföra vattenfyllnad av källare och uppträngande fuktighet i husen, t. ex. i en del av Vilans municipalsamhälle.

Helgeåvattnet förorenades även, liksom övriga vattendrag, av högre upp belägna kloakanläggningar. När vattnet efter översvämningarna av lågmarkerna på våren droge sig tillbaka, uppstode olukt, innan växtligheten hunne taga fart.

Vidare förelåge den olägenheten, att sumpmarker gynnade uppkomsten av dimma.

Även om regleringen av nedre Helgeå inskränktes till viss fördjupning enligt alternativ II, så vunnes likväl genom det förbättrade avloppet en viss

sänkning av vattennivån, varjämte högvattenperioden bleve kortare och försumpningen mindre samt risken för vattnets inträngande i källare och bostäder försvunne. Den avsedda regleringen ansåges därför ur sanitär synpunkt synnerligen viktig.

Statskontoret har i sitt yttrande den 27 januari 1939 — under framhållande bland annat att den utredning, som föreskrevs i kungörelsen den 11 juni 1926, nr 257, angående villkoren för statsbidrag till torrläggning av mark icke företagits — ansett, att frågan icke för det dåvarande kunde avgöras.

Efter förnyad remiss har *lantbruksstyrelsen* i sitt yttrande den 6 februari 1939 hemställt, att åtgärder vidtoges i syfte, dels att ifrågavarande regleringsföretag utan hinder av den ogynnsamma relationen mellan kostnad och båtnad kunde komma i åtnjutande av statsunderstöd från statens avdikningsanslag och statens avdikningslånefond, dels ock att utöver författningensliga bidrag och lån till företaget anvisades ytterligare bidrag utan återbetalningsskyldighet med 400,000 kronor. Till stöd för denna hemställan har *lantbruksstyrelsen* anfört i huvudsak följande.

Det ifrågasatta regleringsföretaget skulle komma att få en mycket betydande omfattning. Sålunda vore kostnaderna för detsamma beräknade till ett belopp av 1,215,000 kronor och antalet fastigheter, som av detsamma komme att beröras, utgjorde omkring 850. Företaget torde därför icke kunna förväntas komma till stånd utan ekonomisk medverkan från statens sida. I första hand borde därvid understöd från statens avdikningsanslag och statens avdikningslånefond komma i fråga.

Emellertid framginge av vattendomstolens hemställan, att företaget i visst avseende icke uppfyllde villkoren för erhållande av understöd från nämnda anslag och fond, i det att kostnaderna med ända till omkring 50 procent överstege värdet av genom företaget uppkommande båtnad, medan på sätt nämnda villkor hittills tillämpats sagda kvotdel finge utgöra högst 10 procent. För att ifrågavarande understöd skulle kunna beviljas till företaget, borde vid sådant förhållande förutsättas, att riksdagen därtill lämnade medgivande.

Därest så skedde, torde företagets kostnader kunna till ett belopp av i runt tal 800,000 kronor täckas av dylikt statsunderstöd i form av dels bidrag å högst 400,000 kronor och dels lån å samma belopp. Lån kunde dock givetvis utgå endast i den mån företagets delägare vilja begagna sig av denna understödsform.

Därutöver erfordrades ytterligare omkring 400,000 kronor för täckande av återstående kostnader. Vattendomstolen hade för sin del på anförda skäl förordnat, att ett särskilt anslag å nämnda belopp anvisades till företaget. *Lantbruksstyrelsen* delade denna uppfattning. Företaget borde med hänsyn till de betydande allmänna intressen, som därav berördes, få anses stå i en särställning, som till fullo motiverade, att staten genom ett sådant anslag möjliggjorde dess förverkligande.

I sitt utlåtande den 24 februari 1939 har *statskontoret* uttalat:

Med hänsyn till den i ärendet förebragta utredningen ville *statskontoret* icke motsätta sig bifall till *lantbruksstyrelsens* hemställan. Då emellertid kostnaderna för företaget avsevärt överstege båtnaden av detsamma och Kungl. Maj:t jämlikt av riksdagen godkända grunder rörande tillämpningen

av kungörelserna den 11 juni 1926 (nr 257 och 258) ägde bevilja bidrag och lån enligt dessa kungörelser endast för den händelse kostnaden motsvarande högst 110 procent av båtnadsvärdet, erfordrades, såsom lantbruksstyrelsen framhållit, för beviljandet av understöd enligt dessa kungörelser riksdagens medverkan. För det extra bidraget å 400,000 kronor syntes i betraktande av detta bidrags speciella karaktär böra anvisas ett särskilt reservationsanslag under riksstatsens nionde huvudtitel.

I förenämnda skrivelse från *vissa markägare* ha dessa anhållit att bli befriade från åsatta båtnadsvärden under framhållande, att deras marker icke skulle ha någon fördel av regleringsföretaget, då de skadades av vatten, som vid högvattenstånd strömmade in från Östersjön.

Departements-
chefen.

Av den förebragta utredningen torde framgå, att ett genomförande av ifrågavarande regleringsföretag är av den största betydelse för de trakter, som beröras därav. För närvarande synas översvämningarna kring Helgeåns nedre lopp medföra betydande skador och synnerliga svårigheter och obehag för befolkningen. Med hänsyn till att en fortgående försämring av vattenförhållandena lärer äga rum, torde berörda skador och obehag framdeles bliva än större. Såsom framgår av förste provinsialläkarens i Kristianstads län yttrande synes en betydande förbättring av de hygieniska förhållandena inom ifrågavarande trakter kunna förväntas bliva en följd av regleringsföretaget. Ett genomförande av ifrågavarande regleringsföretag torde emellertid icke kunna förväntas komma till stånd med mindre staten lämnar företaget ekonomiskt bistånd. Såsom framgår av vattendomstolens utredning i ärendet beräknas kostnaderna för företaget uppgå till 1,215,000 kronor, under det att värdet av båtnaden uppskattas till 797,593 kronor 40 öre. I detta värde ingår båtnaden för den direkta jordförbättringen samt till följd av minskade pumpningskostnader för fem invallningsföretag och ökning i fallhöjden för strömfallet vid Torsebro. Övriga mera indirekta fördelar för de områden, som beröras av företaget, ha icke kunnat medräknas i båtnadsvärdet. Såsom framgår av vad förut anförts måste fördelarna härav emellertid bli avsevärda. Med hänsyn till den stora betydelse och nytta, som företags genomförande skulle medföra för befolkningen, anser jag, att staten bör lämna ett sådant ekonomiskt bistånd att företaget kan förverkligas.

Enligt gällande bestämmelser för statsbidrag från statens avdikningsanslag kan statsbidrag beviljas i regel endast under förutsättning att lantbruksstyrelsen finner båtnaden uppväga eller överstiga kostnaderna för torrläggningen. Då värdet av båtnaden icke uppväger kostnaden, kan statsbidrag likväl i undantagsfall beviljas, när skäl därtill äro. Enahanda bestämmelser gälla i fråga om lån från avdikningslånefonden. Jag anser att sådana förhållanden i fråga om förevarande regleringsföretag äro för handen, att statsbidrag respektive lån böra kunna lämnas från avdikningsanslaget och avdikningslånefonden. På sätt framgår av lantbruksstyrelsens yttrande den 6 februari 1939 skulle emellertid härigenom endast 800,000 kronor kunna ställas till förfogande. Ytterligare ett belopp av 400,000 kronor är er-

forderligt för att säkerställa företagets genomförande. Samtliga hörda myndigheter ha tillstyrkt, att detta belopp anvisas till företaget. Även jag biträder denna uppfattning. På sätt statskontoret föreslagit synes lämpligast, att sistberörda belopp anvisas såsom ett särskilt reservationsanslag under nionde huvudtiteln.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att till nedre Helgeåns regleringsföretag må lämnas statsbidrag från statens avdikningsanslag intill ett belopp av 400,000 kronor ävensom lån från statens avdikningslånefond intill ett belopp av 400,000 kronor,

dels ock till *Bidrag till nedre Helgeåns regleringsföretag* för budgetåret 1939/40 under nionde huvudtiteln anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 400,000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställer förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gunnar Sandström.